

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

עקב

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כט

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע לבריאה

לזכרון

כ"ק הרה"ג והרה"ח ומקובל רב פעלים

לתורה ולמצות ורבים השיב מעון

ר' לוי יצחק זללה"ה

שניאורסאהן

אביו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

אשר נאסר והגלה על עבודתו

בהחזקת והפצת היהדות

ונפטר בגלות

ביום כ"ף לחודש מנחם אב

שנת ה'תש"ד

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:

<http://www.torah4blind.org>

To DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:

<http://www.torah4blind.org>

עושה בעולם) ה' צריך הקב"ה כבר מזמן להביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (כנ"ל), ובפרט בשנה זו, שלפי כל החשבונות והסימנים היא השנה שמלך המשיח נגלה בו⁴ (כמדובר כמ"פ בחדשים האחרונים),

... מקבל יהודי (במקום זמן זה) את הכחות הגדולים ביותר ויש לו גם זכות ואחריות גדולה ביותר לבקש ולצעוק להקב"ה: "עד מתי!"...!

* * *

כיון שכבר סיימנו את כל הענינים ד"מעשינו ועבודתינו"⁵, ובמילא צועקים ותובעים "עד מתי" (כמדובר לעיל) – נשאלת מיד השאלה המרעושה: כיון שכבר נפעלו כל הענינים – כיצד יתכן, שמשח צדקנו עדיין לא בא?!...!

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind> יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

ואם היתה כוונתו של הרמב"ם להביא מאמר זה לאחר פירוט ההלכות של כל שלוש המצוות, היה צריך להביאו מאוחר יותר, בהלכות ציצית, המופיעות לאחר שתי המצוות האחרות שבמאמר זה?

ובמיוחד, כשענין הזכירה מפורש בתורה¹¹ במצות ציצית, "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'"¹², ולא במצות תפילין ומוזוה, כפי שמציין הרמב"ם עצמו בסוף הלכות ציצית. ואם כך, צריך היה הרמב"ם להביא מאמר זה אודות "מוזכרין רבים", שם, בסוף הלכות ציצית?

יותר מכך: המקור למאמר "כל מי שיש לו תפילין בראשו..." הוא אכן במסכת מנחות¹³, בסוגיא העוסקת במצות ציצית, וכך מובא מאמר זה בדברי הרי"ף והרא"ש¹⁴ בסוף הלכות ציצית¹⁵. מדוע אפוא מביא זאת הרמב"ם דוקא בהלכות מוזוה?¹⁶

ב. השינויים בלשון הרמב"ם לעומת לשון הגמרא

כן יש להבין את ההבדלים שבדברי הרמב"ם לעומת לשון הגמרא. וכך נאמר בגמרא:

כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בורועו וציצית בבגדו ומוזוה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא, שנאמר¹⁷: והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ואומר⁸: חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

כלומר: הרמב"ם (א) משמיט את ההוכחה

א. יש לו מזכרין רבים

בסוף הלכות מוזוה¹ אומר הרמב"ם:

חייב אדם להזהר במוזוה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע² ביחוד השם שמו של הקדוש ברוך הוא ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן³. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים⁴ אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הראשונים⁵: כל מי שיש לו תפילין בראשו ובורועו⁶ וציצית בבגדו ומוזוה בפתחו, מוחזק הוא⁷ שלא יחטא, שהרי יש לו מזכרין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר⁸ חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. בריך רחמנא דסייען.

יש להבין: מדוע מביא הרמב"ם את המאמר "כל מי שיש לו תפילין... וציצית... ומוזוה..." כאן, בהלכות מוזוה⁹, ולא לפני כן בהלכות תפילין¹⁰ – המצוה הראשונה הנזכרת במאמר? ולפחות – גם שם?

(1) פ"ו הי"ג.

(2) ראה מנחות לג, ריש ע"ב, כדי שיפגע במוזוה מיד. וי"ל שלכן הקדים הרמב"ם, "כל זמן שיכנס (לפני) ויצא" – דלא כבכתוב (תהלים קכ"א, ח), "ה' ישמור צאתך ובוואך" (וכהובא בגמ' ע"ז י"א, א. זח"צ רס"ג, ב. וכן סדרם בשו"ע בהלכה – ראה רמ"א יו"ד סרפ"ה ס"ב. ועוד). ולהעיר מתורה יכנס פסחים ב, א.

(3) להעיר מרמב"ם הל' תשובה פ"ג הי"ד.

(4) להעיר מרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל (פ"ג הי"ג בסופה).

(5) מנחות מג, ב (כדלקמן בפנים).

(6) לפנינו במנחות, "תפילין בראשו ותפילין בורועו". וכי"ה בע"ז ודק"ס שם (וכי"ה בע"ז ג, ב). ובכ"מ בילקוט ליתא תיבת, "תפילין" עוה"פ – ראה דק"ס שם. וכן ליתא בהל' ציצית להרי"ף בסופן ובהלכות קטנות להרא"ש קרוב לטופן. ס"א מ"ע ג (בסופה). כג (בסופה). ובטור או"ח סו"ס כד; יו"ד סרפ"ה. ועוד. וראה לקמן הערה 25.

(7) בגמ', הכל בחיזוק שלא יחטא" (וראה שינויי הלשונות בסמ"ג שבהערה הקודמת). ברי"ף ורא"ש שם: מוחזק אני בו שלא יחטא. בטור יו"ד שם הוא כברמב"ם, ובטור או"ח שם (וכי"ה בדק"ס שם מילקוט כ"י), "מובטח לו שלא יחטא". (8) תהלים לז, ח.

(9) ולהעיר שגם בסמ"ג הובא במצות מוזוה ולא בציצית, וגם לא בתפילין (אלא שבמצות, ואהבת"ה הביאו בקשר למצות תפילין).

(10) ראה שם פ"ד הכ"ה.

(11) ס"פ שלה.

(12) ולהעיר מוז"ג שם (בנוגע למוזוה), דלא ינשי ב"נ .. כגונאו דציצית .. וראיתם כו".

(13) כנ"ל הערה 5.

(14) ג' עמודי ההוראה בשו"ע – הרמב"ם רי"ף ורא"ש (הב"י בהקדמתו להב"י).

(15) וכן הובא בטור או"ח סוף הל' ציצית סכ"ד. וביו"ד הל' מוזוה (סרפ"ה) הביא הענין (ולא הפסוקים). וראה לקמן הערה 46.

(16) ודוחק גדול לומר שהרמב"ם לא כתבו בהל' ציצית כי אז הוי אמינא דעיקר מה שמצילו היא מצות ציצית "שהרי היא לבדה מסבבת את האדם מד' פינותיו" (ל' הלבוש או"ח סו"ס כד (הובא בפרישה שם) – בהטעם שבגמ' הוצרך להביא גם הפסוק, והחוט המשולש גו").

(17) קהלת ד, יב.

... באקומט אַ איד (במקום זמן זה) די גרעסטע כחות און ער האָט אויך דעם גרעסטן זכות און אחריות צו בעטן און שרייען צו דעם אויבערשטן: "עד מתי?!"...

* * *

וויבאלד אַז מ'האָט שוין פאַרענדיקט אַלע ענינים פון "מעשינו ועבודתינו"⁵, ובמילא שרייעט מען און מ'מאָנט "עד מתי" (כמדובר לעיל) – שטעלט זיך גלייך די שטורעם/דיקע פראַגע: וויבאלד אַז מען האָט שוין אָפּגעטאָן אַלע ענינים – איז ווי קומט עס, אַז משיח צדקנו איז נאָך ניט געקומען?!...

(משיחות ש"פ עקב, כ"ג מנחם אב, מבה"ח אלול תנש"א)

(5 ראה תניא רפ"ז.)

ענין שהזמן גרמא – הגאולה האמיתית והשלמה, כמדובר כמ"פ ובפרט לאחרונה, שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"¹, וע"פ כל הסימנים הרי "הנה זה (משיח) בא"², לכן עסוקים כל הזמן במחשבה ודיבור אודות הגאולה, ומחפשים לקשר את כל הענינים דזמן זה עם הגאולה, והעבודה דבנ"י היא למהר את הגאולה.

... מדובר כמ"פ, שכ"ק מו"ח אדמו"ר העיד והודיע, שכבר גמרו את כל הענינים, וגמרו גם "לצחצח את הכפתורים", והדבר היחידי שנשאר הוא – תנועה אחת של הקב"ה שיוציא את בני ישראל מהגלות ויביאם אל ארץ הקודש... ולכן מבקשים וצועקים יהודים עוה"פ ועוה"פ – ועכשיו עוד יותר בתוקף מפעם – "עד מתי?!"...

... ליהודי יש בכחו לעורר את עצמו ולעורר יהודים אחרים, ובעיקר לעורר כביכול את הקב"ה – ש"בואו ונחשוב חשבוננו של עולם"³: לפי כל החשבונות (שהקב"ה הראה בתורתו ובהניסים שהוא

שהגמרא מביאה מן הפסוק הראשון "שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק", (ב) מוסיף "שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא".

את התוספת של הרמב"ם ניתן להסביר בפשטות, שהרמב"ם רוצה להרחיב ולבאר¹⁸ את דברי הגמרא, כדרכו של הרמב"ם, וכדרכם של בתראי לגבי קדמאי¹⁹ באופן כללי. אך אין מובן מדוע משמיט הרמב"ם ענין המובא בגמרא, ובמיוחד כאשר הוא מובא בגמרא כראשון?

לכאורה, היה ניתן להשיב: לפי שיטת הרמב"ם, תפילין של יד ותפילין של ראש הן שתי מצוות נפרדות²⁰, עד אשר הרמב"ם מונה אותן כשתי מצוות במנין תרי"ג המצוות²¹, ולכן אין מתאים לצטט את הפסוק "והחוט המשולש"²² לא במהרה ינתק"²³, כי לדעת הרמב"ם יש כאן ארבע מצוות, ולא שלש.

אך אין מסתבר שמסיבה זו משמיט הרמב"ם פסוק זה: א) אף אם ישנן ארבע מצוות, הרי התוספת של המצוה הרביעית אינה גורעת מן המעלה של "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"²⁴ – יש בכלל מאתיים מנה. ב) גם לדעת הרמב"ם יש כאן בכל זאת שלושה סוגים של מצוות –

(18 ועד"ז יש לומר בשאר השינויים (קלים) הנ"ל הערה 7, ואולי י"ל שכן היתה גירסתו בגמ'.

(19 ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם את כד ועוד (ע"פ ב"י לטו"ד ס"א ד"ה ומ"ש ואף אם תטבול).

(20 הל' תפילין פ"ד ה"ד.

(21 מ"ע יב"י. וכ"ה גם בהכותרת להל' תפילין.

(22 ראה ב"י לטור או"ח סו"ס כד, ופי' רש"י והחוט המשולש תפילין ציצית ומוזוה כלומר תפילין דראש ודורוע אל חשיבי אלא כחד".

(23 להעיר שבמנחות שם בא בהמשך להמאמר לפניו שה"ס (להר"י ענג'ל) לכתב (כב, א) דבשורת מהרי"ל ותפילין בזרועותיהן כו", שמונה (ראה רגמ"ה ופרש"י שם) תפילין של יד ושל ראש לשתי מצוות (ומונה ד' ציציות לד' מצוות), ומסיים, ועליהן אמר דוד שבע כו' – וכ"ה בתוספתא סוף ברכות. ספרי ס"פ ואתחנן – ומשמע לכאורה לדל"א בן יעקב שמביא הכתוב, והחוט המשולש גו"ל הוא דלא כהברייתא לפניו כ"א חושב תפילין של ראש ושל יד למצוה אחת (כמו שחושב ד' ציצית למצוה אחת). וראה לקמן הערה 25.

(24 אבל י"ל שאו ה' מקום לומר, שאינו מוכרח גם מוזוה לענין זה, כיון שגם בלא"כ הו"י ג'. ולהעיר שבכד הקמה (לרבינו בחיי) בסופו (בהוצאת שעוועל – ע' תג) העתיק מאמר ר"א בן יעקב ומשמיט "מוזוה".

אבל דוחק גדול לומר שכן היתה גירסתו בגמ', מאחר שבכל מקומות הנ"ל הערה 6 (ועוד) איתא, מוזוה. ונראה לומר שט"ס שם.

תפילין (של ראש ושל יד)²⁵, ציצית ומוזוה²⁶.

ג. "חייב אדם להזהר במזוזה"

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק בדברי הרמב"ם האומר במצות מוזוה "חייב אדם להזהר במוזוה", בשונה מציצית²⁷, ששם אומר הרמב"ם²⁸, "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הכתוב שקלה ותלה²⁹ בה כל המצוות כולן שנאמר¹¹ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'".

לכאורה יש לומר: כוונת הרמב"ם בדבריו "חייב אדם להזהר במוזוה מפני שהיא חובת הכלל תמיד" היא, שלמרות שהמוזוה היא "מצוה שאינה חובה על האדם, אלא דומיין לרשות .. שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במוזוה כדי שיעשה מוזוה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה, ישב"³⁰, בכל זאת צריך היהודי להשתדל להיות במצב שיחייב אותו במצוה זו³¹ – שיהיה לו בית, חדר כדי לקיים את מצות מוזוה³². וכיון שכוונת הרמב"ם היא

(25 ובפרט שבגמ' איתא, תפילין בראשו ותפילין בזרועו" והרמב"ם משמיט תיבת, תפילין השני'. וגם בגמ' אינו מוכרח שס"ל דהוי מצוה אחת (במנין המצוות), אלא שחשבתינו להו כחד. וראה לשון הבי' הנ"ל. ולהעיר מצפ"ע הל' תפילין פ"ד ה"ד (ושם בסופו מיישב, מה שכתב התוס' מנחות .. דהם מצוה אחת").

(26 ואולי י"ל דלהרמב"ם מכיון שצריך לפרש מרו"ל הנ"ל, כל מי שיש לו תפילין כו" דאין הכוונה שיש לו כל הג' בכל עת, דהרי לילה לאו זמן תפילין (רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"י"א), ועד"ז בציצית (רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ז"ח), כ"א שבכללות במשך כל המעל"ע יש לו כל הג' מצות, לכן השמיט הכתוב, והחוט המשולש לא במהרה ינתק". ולהעיר משאלות שאילתא כו, מוזוה בימין וני"ח משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן". ובגליוני הש"ס (להר"י ענג'ל) לכתב (כב, א) דבשורת מהרי"ל מסיים (כשמביא מהשאלות) לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק. ע"ש. וראה גם העמק שאלה שם סקכ"ב.

(27 להעיר משבת כג, ב: הזהיר במוזוה כו' הזהיר בציצית כו'.

(28 בסוף הל' ציצית.

(29 והוא כתב' מימרות במנחות מג, ב. וכ"ה בסמ"א מ"ע כו בסופה.

(30 רמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ב.

(31 כמ"ש בתורה ואין פסחים קיג, ב [אלא שהתוס' לא הביאו שם מפורש מוזוה (אף שמוכן הוא). וראה גליוני הש"ס לתוס' שם]. ס' חרדים בהקדמה למצוות ס"ב.

(32 ולהעיר שהרמב"ם בסמ"א סוף מנין מ"ע חשב מצות מוזוה מ, המצות ההכרחיות – מצות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאיה ענין שיהיה" (וע"ש שכתב, כגון ציצית ותפילין ושמירת שבת). וראה

הוספה

בשורת הגאולה

לה.

ענין שהזמן גרמא – די גאולה האמיתית והשלימה, כמדובר כמ"פ ובפרט לאחרונה, וויבאלד אַז "אחכה לו בכל יום שיבוא"¹, און לויט אַלע סימנים איז "הנה זה (משיח) בא"², דעריבער האַלט מען אין איין טראַכטן און רעדן וועגן דער גאולה, און מ'זוכט צו פאַרבינדן אַלע ענינים פון דעם זמן מיט דער גאולה, און די עבודה פון אידן איז צו ממחר זיין די גאולה.

... מדובר כמ"פ, אַז כ"ק מו"ח אדמו"ר האַט מעיד געווען און מודיע געווען, אַז מ'האָט שוין פאַרענדיקט אַלע ענינים, פאַרענדיקט אויך דעם "צופוצן די קנעפלעך", און די איינציקע זאַך וואָס איז געבליבן איז – די תנועה אחת פון דעם אויבערשטן ער זאָל אַרויסנעמען אידן פון גלות און זיי ברענגען אין ארץ הקודש... און דעריבער בעטן און שרייען אידן נאָכאַמאָל און ווידעראַמאָל – און איצטער נאָכמער בתוקף ווי אַמאָל – "עד מתי"?!...

... אַ איד האַט בכח צו מעורר זיין זיך און מעורר זיין אַנדערע אידן, און בעיקר מעורר זיין כביכול דעם אויבערשטן – אַז "בואו ונחשוב חשבוננו של עולם"³: לויט אַלע חשבונות (וואָס דער אויבערשטער האַט אָנגעוויזן בתורתו און אין די נסים וואָס ער מאַכט אין דער וועלט) האַט דער אויבערשטער שוין פון לאַנג געדאַרפט ברענגען די גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (כנ"ל), ובפרט בשנה זו, וואָס לויט אַלע חשבונות וסימנים איז דאָס די "שנה שמלך המשיח נגלה בו"⁴ (כמדובר כמ"פ בחדשים האחרונים),

- 1) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.
- 2) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.
- 3) ל' חז"ל – ב"ב עה, ב.
- 4) יל"ש ישע"י רמז תצט.

להזהר במוזוה" הכוונה היא לחובה של מצות מוזוה, ואם כך, שבה הקושיה ומתעוררת: מדוע אין הרמב"ם כותב כאן במפורש "להזהר במצות מוזוה"?

ד. "להזהר" – לא בעצם קיום המצוה

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

דברי הרמב"ם, "חייב אדם להזהר" אין כוונתו לחובת הזהירות בקיום מצות מוזוה, אלא לזהירות בהשפעתה של המוזוה ותוכנה עליו³⁶, וכפי שהוא מפורט בהמשך דבריו, "וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש" ברוך"הוא ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים".

ענין זה במוזוה – "וכל זמן שיכנס... – איננו קיום מצות מוזוה"³⁷, שהרי מעשה המצוה הוא "קביעתה (בפנתח הבית) זו היא המצוה"³⁸, והמשך קיומה³⁹ של המצוה הוא בכך שיש ליהודי מוזוה בפנתח הבית שבו הוא דר. קיום מצות מוזוה איננו רק כאשר, "יכנס ויצא", אלא תמיד. כלומר, לא האדם צריך לפעול בקיום המצוה, אלא, להיפך, ה"חפצא" של המצוה צריך להשפיע על האדם: כיון שמוזוה מכילה בתוכה את "יחוד השם, שמו של הקדוש" ברוך"הוא", היא צריכה לעורר את האדם ולהביא לידי כך ש"יזכור"⁴⁰ אהבתו ויעור משנתו... וידע...".

36) לכאורה ע"ד מוש"ג בציצית וראיתם אותו וזכרתם גו' (וראה דבר שבהערה 12), אבל ראה לקמן בפנים.
37) ולפ"ו המשך דברי הרמב"ם, "מפני שהיא חובת הכל תמיד" הוא ענין מאמר המוסגר ע"ד גדול ענין המוזוה, שלכן, "חייב אדם להזהר במוזוה כו' וכל זמן שיכנס בו". ועצ"ע.

38) רמב"ם הל' מוזוה פ"ה ה"ז. ועד"ו הוא לשון הרמב"ם בהכותרת להל' תפילין ומוזוה מצוה ג ובמנין המצות בריש ספר היד מ"ע טו (וראה לשונו בסהמ"צ מ"ע טו).

39) ראה תוד"ה בההיא הנאה ב"ק נו, ב. נמוק"ש שם. וכן מוכח ממר"ל הג"ל במנחות, "חביבין ישראל שסיבבן כו'". ראה מג"א או"ח סכ"א סק"ב. ועוד. וראה חז"ג מהרש"א מנחות שם.

40) להעיר מוז"ג רסג, ב בנוגע למצות מוזוה, ותו דלא ינשי ב"ג דוכרנא דקב"ה לעלמין כו' כיון דחמי בר נש להאי דוכרנא אדכר בגרמי' למעבד פקודא דמארי' כו'". ולכאורה זהו מקורו דהרמב"ם. [אלא שבוזר הוא ענין שני (ה"תו"), ובתחילה כתב, פקודא למקבע ב"ג מוזוה לתרע"ל למהוי כל

להשתדלות שצריכה להיות כדי להגיע לידי חיוב מוזוה, שפעולה זו היא רשות, לכן הוא מתבטא בלשון "חייב אדם להזהר במוזוה", ולא "מצות מוזוה".

לפי זה יומתק³³ מדוע לגבי ציצית אומר הרמב"ם, "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית": בענין הציצית מופיעה ההלכה, "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית" לאחז שהרמב"ם קבע בהלכה הקודמת, "אף-על-פי שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו. ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר, גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים".

ומובן, שבהמשך, בהלכה האחרונה, "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית", אין הכוונה להשתדלות ללבוש בגד שניתן לקיים בו את מצות ציצית, שהרי ענין זה כבר הבהיר הרמב"ם בהרחבה בהלכה הקודמת, אלא שהכוונה היא שעליו לקיים תמיד את המצוה, להיות עטוף בציצית.

לכן אומר הרמב"ם, "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית", כי כוונתו היא לזהירות בקיום המצוה, בבגד המצויין שכבר יש לו.

אך דחוק ביותר לפרש כך, כי כיון שבכל זאת (לגבי מוזוה) מדובר אודות זהירות והשתדלות בענין של רשות, שאיננו, חובה על האדם, אין מתאים כל כך הביטוי "חייב להזהר", שמשמעותו חובה של מצוה³⁴, ולכאורה, צריך היה³⁵ הרמב"ם להשתמש בביטוי השתדלות וכדומה, כפי שאנו אכן מוצאים בדבריו במצות ציצית, כדלעיל, "אף-על-פי... אלא לעולם ישתדל להיות עטוף...".

לכן מובן בכל זאת, שבמילים, "חייב אדם

ההמשך שם, "בתנאי שיה'... כענין שרוב בני"א בו". וראה הל' ציצית פ"ג הי"א – הובא לקמן בפנים. ואכ"מ.
33) אף שבבלאה"כ מובן הוא שם – ראה המשך לשונו שם, "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן".

34) כהמשך לשונו, "מפני שהיא חובת הכל תמיד".

35) אבל אינו מוכרח, כי מצינו בכ"מ הלשון, "חייב אדם" והמדובר לא בחיוב, ולפעמים לא במצוה דאורייתא בכלל – ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חובה מצוה ורשות (ע' תרנב. ע' תרסד ואילך).

שהזכירה היא באופן המשפיע על העשייה⁶². בדומה לזכירת יציאת מצרים⁶³, שהזכירה המושלמת היא כאשר היא באופן שהיהודי רואה ומרגיש שהוא „חייב“⁶⁴.. לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום⁶⁵ ממצרים.“

ו„הזכרה“ כזו קיימת דוקא במוזוה, כאמור לעיל, שהמוזוה מסייעת ומשפיעה על האדם להשתנות וללכת „בדרכי מישרים“.

ט. מוזוה – גם בחוץ

„סיוע“ זה של המוזוה אינו רק באיכות הסיוע, כדלעיל, אלא גם בכמות: בחייו של היהודי יש, בדרך כלל, שני מצבים – בהיותו „בפנים“, בארבע אמות של תורה ותפלה ומוצות, במצב של קדוש ועבודת ה', ובהיותו ב„חוץ“, עסוק בעניני העולם הזה, „הנהג“⁶⁶ בהן מנהג דרך ארץ“.

ובאופן כללי, זהו ההבדל בין מצוות תפילין וציצית לבין המוזוה⁶⁷:

על ידי מצוות התפילין והציצית, שהיהודי מניח על ראשו ועל זרועו, ולובש על גופו,

(62) וכאותו שנתעלף בפועל בציירו לעצמו שהולך לתמלך – ראה בארוכה לקו"ח ח"א קסד, א ואילך.
 (63) ראה לקו"ש ח"ז ע' 261 ואילך. ע' 270. ועוד.
 (64) משנה – פסחים קטז, ב (הובא ברמב"ם בסדר ההגדה שלו).
 (65) הוספת אדה"ו בתניא רפ"ו. ועד"ו ברמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו. ועוד.
 (66) ברכות לה, ב.
 (67) להעיר מתר"י ברכות שם. ס"ג בחלק המ"ע מ"ע ג. של"ה שנו, א. ועוד.

ולפי זה יוצא, שהענין של „חייב אדם להזוהר במוזוה“ הוא בנוסף לעצם קיום המצוה: כשיש ליהודי מוזוה בפתח ביתו, נדרשת ממנו זהירות⁴¹ במוזוה באופן ש„כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם... ויזכור אהבתו...“, עד אשר הדבר מביאו לכך ש„והולך בדרכי מישרים“.

ה. עצם המוזוה מזכירה

לפי זה יובן מדוע מביא הרמב"ם את המאמר „כל מי שיש לו...“ דוקא בהלכות מוזוה – כי דוקא המוזוה, „מוזכרה“ מצד ה„תפצא“ שלה, כפי שיוסבר להלן.

לגבי התפילין אומר הרמב"ם⁴²: קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא.

לגבי מצות ציצית אומר הרמב"ם, כדלעיל, „מצות ציצית .. הכתוב שקלה ותלה בו כל המצוות כולן“.

יוצא מכך, שלפי דברי הרמב"ם יש הבדל מהותי בין שלש מצוות אלו באופן השפעתן על האדם המקיימן:

בתפילין ההשפעה על האדם היא משום „קדושת תפילין“, שזהו איננו עצם התפצא של התפילין⁴³, או של מהות המצוה⁴⁴.

ב"ג נסיר מעם קב"ה כו". וראה גם לעיל הערה 12. ואכ"מ].
 (41) עד"ו פ"י בט"ו יו"ד ר"ס רפה – בדברי הטור יו"ד שם.
 (42) הל' תפילין פ"ד הכ"ה.

(43) ד„קדושת תפילין“ (הפועלת על הגברא) כוללת לא רק הפרשיות עם הבתים כו, כ"א גם הרצועות (והקשרים), שכולם ביחד מהווים קדושת תפילין (דעיקרה וסיבתה – כשהם קשורים ומונחים על האדם), משא"כ התפצא דתפילין י"ל דהוי (רק) הד' פרשיות עם הבתים* וכשמונחים בהבתים – (ראה לשון הרמב"ם ריש הלכות תפילין) – ואולי י"ל דהללמ"מ מכריחה שצ"ל גם רצועות וכו'. ונפק"מ לשבועה בתפילין בלא רצועותיהן (ושחורות דוקא וכו'?).

ולאידך, בקדושת תפילין בפ"ע (לא כמו שהתפילין קשורים ופועלים על הגברא), ישנם כמה חילוקים ודרגות בהקדושה: תפילה של ראש (דגדולה מ)תפילה של יד (רמב"ם הל' תפילין פ"ג ה"ד. שו"ע אדה"ו או"ח סמ"ב

(* ו"ל יתירה מזו – גם בלא הבתים. כפוש הכתוב בהפרשיות (שלא נזכר שם ע"ד הבתים ורצועות).

גם ההתעוררות שגורמת הציצית לאדם בזכירת כל המצוות אינה משום עצם התפצא של הציצית כשלעצמה, אלא משום ש„הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן“ – לפי הציצוי בתורה נקבע קיום המצוה דוקא במספר מסויים של חושים וכדומה ובצבע תכלת וכו', שפרטים אלו רומזים ומזכירים את כל המצוות⁴⁵, אך לא עצם ה„תפצא“ של הציצית גורם לזכירה. ולכן ההזכרה קשורה למצות ציצית – כלומר, בכך שאדם מקיים את מצות ציצית הוא נזכר על ידי הפרטים הנ"ל בכל תרי"ג המצוות.

לעומת זאת, במוזוה⁴⁶, הרי משום שהיא מכילה את „יחוד השם שמו של הקדוש“ ברוך-הוא^{46*}, הרי עצם⁴⁷ המוזוה⁴⁸

ס"א. וראה שם סכ"ה ס"ד); החילוקים דעור הבתים וקלף הפרשיות (שו"ע אדה"ו שם סל"ב ס"ו); רצועות והקלף (ראה שו"ע אדה"ו שם סמ"ב ס"ו. וש"ע). ועוד.

אמנם התפצא דתפילין אחת היא – הפרשיות והבתים. ועצ"ע ואכ"מ.

(44) ומה שהרמב"ם מסיים „שמצותן כך היא“ ה"ו לכל היותר בגדר מצוה מן המובחר (כמ"ש בפמ"ג (א"א) או"ח סי' לו סק"ב), וכדמוכח גם בלשונו „לפיכך צריך אדם להשתדל כו“. וראה תו"ש מילואים לכרך יב סל"ט ובהגסמנן שם. ואכ"מ.

(45) ראה טור או"ח שם סכ"ד: דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזורו כדי שיוכרנו וע"כ יש בה ה' קשרים כו. וגם להטעמים דציצית בנימ' ת"ד כו' (רש"י מנחות מג, ב ד"ה שקולה) או דתכלת דומה לים כו' לכסא הכבוד (מנחות שם (ובפרש"י). וש"ע) – ה"ו בסוג הנ"ל.

(46) להעיר שבטור יו"ד שם כתב מרז"ל זה כטעם ע"ז שצריך לזוהר מאוד במוזוה, וצריך לזוהר מאוד בה כמו שאחז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובורועו וציצית בבגדו ומוזוה בפתחו מחזוק הוא שלא יחטא מפני שיש במוזוה יחודו של הקב"ה ותמיד בבואו ובצאתו יזכור יחודו של הקב"ה כו". ומשמע שהעיקר בג' אלו הוא מוזוה שהוא הוא הגורם כו'.

(46*) באופן גלוי – משא"כ תפילין, שהפרשיות מכוסות בבתים, אא"פ לומר שעצם תפצא דתפילין הוי „מוזכר“ (מצד יחוד השם" שבו).

(47) וי"ל דכמו בפועלת השמירה שעי" המוזוה אשר [היא שייכת לגוף המוזוה, ולכן] היא לא רק בעת קיום מצות מוזוה כ"א גם מצד התפצא דמוזוה, כדמוכח בירושלמי (פאה פ"א ה"א. וראה בארוכה לקו"ש (המתורגם) ח"ט ע' 133 ואילך) – כמו"כ הוא בפועלת „יחוד השם שמו של הקב"ה" שבמוזוה, שהיא לא רק במוזוה הקבועה על פתח הבית (שבזה מקיים מצות מוזוה), כ"א יש מעין זה גם בגוף תפצא דמוזוה, גם כשהיא מונחת על השולחן. וראה לקו"ש שם. וש"ע.

(48) אף שכל המצות שבספר אהבה ברמב"ם, הם הדירות שנצטוו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד כגון

לזכות

כ"ק אדונונו מורנו ורבינו מלך המשיח

☞ ☞ ☞

ויה"ר שעי' קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להפריז יחי, יקוים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל **ביאת דוד מלכא משיחא**

☞ ☞ ☞

יחי אדונונו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

הוא „מוכיר“⁴⁹.

לפי זה יש להסביר מדוע אין הרמב"ם מצטט את הפסוק המובא בגמרא – „והחוט המשולש לא במהרה ינתק“:

מלשון הפסוק, והחוט המשולש לא במהרה ינתק מוכח, שהמצוות עצמן, בהיותן שלשונן יחד, שומרות עליו „שלא יחטא“⁵⁰. כלומר, זכות הקיום של שלש מצוות אלו, והיות האדם מוקף בהן מהווה הגנה מפני חטא, ולכן „הכל בחיזוק שלא יחטא“.

אך הרמב"ם מדבר על השפעות שונות על האדם על ידי מצוות אלו⁵¹, לא מצד זכות קיומן כ„חוט המשולש“, כפי שהוסבר לעיל, ולכן⁵² אין מתאים לצטט כאן את הענין של „והחוט המשולש...“⁵³.

קריאת שמע* כו" (ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.) ולהעיר שהרמב"ם לא הוכיח שם מוזהו** ואכ"מ.

(49) אלא שמעין זה הוא גם בתפילין וציצית, וכמ"ש הרמב"ם כאן „מוכירין רבים“ [שלאכארה אין כוונתו מצד ענין קדושת התפילין שכתב לפניו (פ"ד הכ"ה) בנוגע פעולתן, או ענין הציצית שכתב בסוף הל' ציצית (ש,ה)הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן? – שאין זה בגדר „מוכירין“.] וי"ל שכוונתו שתוכן המצוה מזכיר אותו, וזה מביא שלא יחטא.

(50) ראה פרישה לטור אור"ח שם סק"י: המצות נקראים ג"כ מלאכים שהם שלוחי המקום אל ישראל. וראה סמ"ג שנסמך שם. מענין יו"ט על הל' קטנות להרא"ש שם את ש. וראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לקו"ת ויקרא ב, א. (51) וכדיקון לשון הרמב"ם, שהרי יש לו (א) מוכירין (ב) רבים, ולא הוכיח לשון מצוה ומספרים – ג' „שהרי יש לו ג' מצות“ (וכו"ב), כי להרמב"ם הוא לא מצד (א) זכות קיום המצוה (ראה הערה הקודמת), (ב) ג' המצות ביחד – כ"א „מוכירין רבים“. וראה הערה 53.

(52) גם י"ל דמשמ"ס „חוט המשולש“ כי לפי הג"ל אין זה המוזהו. (רא' שו"ת בהצלה מן החטא, כי עיקרה הוא בהמוזהו. ויהא לבוש שהובא לעיל הערה 16.

(53) ואולי י"ל שתלותו בחילוק הג"ל ס"א: בגמ' הובא זה בהסוגיא דמצות ציצית, ובציצית עיקר המכוון הוא גודל קיום המצוות, וכמדומה בציצית ש„הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן“ (והוא מצד מצות ציצית), וכנ"ל, ולכן הובא בגמ', והחוט המשולש גו", שמבטא מעלת קיום ג' המצות שמציל מן החטא.

מש"כ ברמב"ם שהביא זה בהל' מוזהו בהמשך למעלת פעולת המוזהו (שע"ז יעורר אותו, משנתו ושגיותו בהבלי הזמן כו"ל), מדגיש הרמב"ם במצוות אלו לא קיום המצות שלהם, אלא פעולתן בהאדם, „שהרי יש לו מוכירין רבים כו", כנ"ל בפנים. וראה לקמן סעיף ז.

(* וראה לשון הרמב"ם הל' קיש פ"א ה"ב. (** להניח: גם בש"ס המדע (ירושלים, תשכ"ד) הרמב"ם הוצאת קאפח לא הובאה מצות מוזהו.

1. „ברוך רחמנא דסייען“

לפי כל האמור לעיל ניתן לתרץ תמיהה המתעוררת על דברי הרמב"ם כאן:

בהוצאות הקיימות לפנינו⁵⁴ נאמר בסיום הלכות מוזהו „ברוך רחמנא דסייען“. ולכאורה, דרכו של הרמב"ם לכתוב מילים אלו במספר מקומות בסיומו של ספר⁵⁵, או, לפי מספר גירסאות⁵⁶, גם בסיום „הלכה“ כללית⁵⁶, אך לא באמצע רצף של הלכות. מדוע אפוא מוסיף הרמב"ם מלות סיום אלו – „ברוך רחמנא דסייען“ – כאן, באמצע הרצף, שהרי הלכות תפילין מוזהו וספר תורה מהוות המשך אחד של הלכות? ולפי האמור לעיל יש לומר, שביטוי זה קשור במיוחד להלכות מוזהו:

בענין שלש מצוות אלו – תפילין, מוזהו וציצית – משפיעות ומסייעות ליהודי בעבודתו הרוחנית, הרי ה„סיוע“ מתאים בעיקר למוזהו, בהיותה מצוה שה„חפצא“ שלה, היחוד השם שמו של הקדוש ברוך הוא, מסייע ליהודי, וכפי שאומר הרמב"ם לפני כן בהלכות מוזהו⁵⁷, שהיא „מצוה גדולה שהיא יחוד ה' של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו“.

אך לא כן בשתי המצוות האחרות – בתפילין והשפעה איננה מצד ה„חפצא“ של התפילין

(54) וכ"ה בדפוס רומי ר"מ.

(55) לפנינו נמצא „ברוך רחמנא דסייען“ רק בסוף ב' (או ג') ספרי הרמב"ם*. אבל בכת"י תימן (ועוד כת"י) וכן בדפוסים הראשונים הרמב"ם, כתוב כן בסוף כל א' מספריו – ראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד). רמב"ם הוצאת קאפח. רמב"ם הוצאת פרענקל. ובדפוס רומי הג"ל – ליתא בסוף ספר זמנים, עבודה, טהרה וקנין.

(56) כ"ה בכת"י תימן הג"ל [וכ"ה בכת"י של ספר הרמב"ם ספר ארבה שעליו חתם הרמב"ם בכ"י, הוגה מספרי אני משה ברבי מימון ז"ל], ש„ברוך רחמנא דסייען“ הוא בסוף כל הלכה – ראה הנסמן בהערה הקודמת (אבל לא נמצא שם בסוף הל' מוזהו*). וכן הוא בכוכ"ה הלכות בדפוס רומי הג"ל. ובדפוסים לפנינו נמצא בסוף חמש הלכות דספר טהרה. ובסיום כו"כ הלכות שבספר היד לפנינו נמצא „סליקו .. בס"ד“.

ויל"ע בכל הג"ל אם כ"ז הוא מהרמב"ם או מהמעתיקים או מהמדפיסים.

(*56) כהשם בספרו (לא „הלכות קטנות“ רבות שבכל פרק).

(57) פ"ה ה"ד.

(* ס' אהבה. ודעים. ובסוף ספר נשים, סליקו .. בסייעתא דשמיא“. וראה בסוף הערה הבאה.

(* ובהוצאת קאפח חסר גם בסוף הל' ע"ו.

עצמן. אלא מצד קדושתן, כדלעיל, ואין מתאים לומר שהקדוש ברוך הוא נתן את התפילין כמוכיר ומסייע.

וכן במצות ציצית, שבה „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן“ – שלא עצם המציאות של הציצית מוכיח ומסייע ליהודי, כפי שהוסבר לעיל.

ולכן דוקא במצות מוזהו מסיים הרמב"ם את הלכותיו במלות ברכה ושבה לקדוש ברוך הוא על שנתן לנו מזכיר ומסייע.

ז. תפילין וציצית – לא בדיוק סיוע

ביתר עומק: בתוספת „ברוך רחמנא דסייען“ מוסברת יותר השפעתה המיוחדת של המוזהו ויחודיותה ממצות תפילין וציצית:

„סיוע“ הוא ביטוי המתאים להיאמר כאשר מישוה עוזר לזולתו בפעולה מסויימת, אך לא כאשר העוזר עושה הכל בעצמו, שהרי אז אין הוא מסייע, אלא הוא העושה. מצד שני, כאשר עזרה אינה מבטיחה שהעוזר יוכל לבצע את הפעולה, הרי גם זה אינו סיוע אמיתי.

וזהו היחודש במוזהו לעומת תפילין וציצית:

על התפילין אומר הרמב"ם, כדלעיל, שמשום ש„קדושתן גדולה“ לכן „כל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק“. כלומר, לא זו בלבד שהתפילין מסייעות לאדם בעבודתו⁵⁸, אלא קדושתן משפיעה ומשנה את האדם, והופכת אותו בשעת מעשה ל„עניו וירא שמים...“.

מצד שני, במצות ציצית, אשר „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", הרי היא מזכירה לאדם את כל המצוות, אך אין בכך ודאות שהזכירה תהווה סיוע⁵⁹ לקיום

(58) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא (שם) הפעולה דתפילין בהזמן שלאח"ז, אף שבתר"י לברכות (יד, סע"ב ואילך), טו"ר (ודארה"ז) אור"ח סכ"ה ס"ה (ס"א), וע"י הנחת תפילין יזכור את הבורא יתברך וימעיט הנאותיו" – ואולי י"ל שטובן הוא, מאחר שהן פועלות עליו בזמן היותן עליו, וסתם פעולה רישומה ע"כ"פ ניכר.

(59) יותר מגוף קיום המצוה (כבכל המצוות) ש„מצוה גוררת מצוה“ (אבות פ"ד מ"ב).

המצוות בפועל. המצוה מזכירה את כל המצוות, אך לא עד כדי כך, שכאשר האדם שקוע בהבלי הזמן וכדומה תסייע לו הזכירה ותביאו לידי קיום כל המצוות בפועל⁶⁰.

לעומת זאת, במצות מוזהו אומר הרמב"ם ש„כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ברוך הוא ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד... ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים... כלומר, מצד אחד אין הדבר דומה להשפעה על ידי קדושת התפילין, שכל מה שהאדם מגיע אליו על ידי מצוה זו הוא בהשפעת התפילין, ולא על ידי עבודתו שלו – ולא כך במצות מוזהו, שבה יחוד ה' שבמוזהו מזכיר ומעורר את האדם, שחוא יזכור, באמצעות המוזהו, את „אהבתו“ ו„יעור משנתו“ וכדומה.

מצד שני, אין השפעת המוזהו דומה למצות ציצית, אשר „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות .. וזכרתם את כל מצות ה'", אך אין היא משפיעה על האדם להשתנות בפועל – שינוי ה„גברא“. לעומת זאת, המוזהו משפיעה על האדם כך שהוא מתנה על ידי ש„יזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותו בהבלי הזמן“, עד אשר הוא „חוזר לדעתו“ והוא „הולך בדרכי מישרים“. ובכך מובן, שה„סיוע“ האמיתי, אשר מעורר את המסתייע לברך ולשבח על כך את הקדוש ברוך הוא, קיים דוקא במוזהו, שדוקא היא מסייעת ליהודי ללכת בדרך הישרה.

ח. „זוכרים ונעשים“

לפי האמור לעיל מובן מדוע מביא הרמב"ם דוקא במצות מוזהו את הענין ש„מוכירין רבים... שמצילין אותו מלחטוא“, משום שמהות המוזהו היא „מוכיר“ אמיתי:

הזכרה אמיתית ושלמה אינה רק כזו שאינה קשורה למעשה, או לפחות ל„כאילו עשה“, אלא ה„מוכיר“ האמיתי מביא לידי כך, כאמור כביטוי הידוע, ש„זוכרים ונעשים“⁶¹,

(60) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא בסוף הל' ציצית המשך הכתוב, ועשיתם אותם. וראה מנחות שם מג, ב „רא"י מביאה לידי זכירה וכירה מביאה לידי עשי"י.“

(61) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.